

РЕЦЕНЗИЯ

**за научноизследователската и учебно-преподавателската
дейност на доц. д-р Алла Анатолиевна Градинарова – кандидат в
конкурса**

за придобиване на академичната длъжност „професор“

в СУ „Св. Климент Охридски“

Област на ВО – 2, хуманитарни науки

Професионално направление – 2.1. Филология (Славянски езици.

Съвременен руски език - синтаксис)

Факултет – Славянски филологии

Катедра – Руски език

Обява – ДВ бр. 14/19.02.2016 г.

Рецензент: проф. д-р Стефка Иванова Георгиева – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Документацията по конкурса е в изправност и в съответствие със Закона за научните степени и звания; отговаря на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“ при заемане на академичната длъжност „професор“. Единствен кандидат за участие в конкурса е доц. д-р Алла Анатолиевна Градинарова от Катедра „Руски език“ на Факултет славянски филологии на СУ.

Доц. А. Градинарова е защитила през 1981 година кандидатска дисертация на тема: „Язык А.Т. Болотова (лексика и синтаксис)“ в МОПИ – гр. Москва. В СУ работи от 1984 г. след успешно положен конкурс за асистент в Първа катедра по руски език. През 1996 г. е избрана за доцент по руски език в същата катедра.

За участие в конкурса кандидатът е представил списък от публикации, сред които 3 книги (едната е в съавторство), 15 доклада, изнесени на научни форуми в България и чужбина, 60 студии, статии в научни списания, сборници и др., 5 учебника и учебни пособия по руски език (4 от които в съавторство), участие в 3 научни проекта, 11 научни издания, на които доц. А. Градинарова е редактор. Част от публикациите (19) са в чужбина. Докладите са четени на конгреси, на международни и национални вузовски научни конференции. Публикациите на доц. А. Градинарова са оценени в рецензии, а трудовете ѝ – цитирани около 300 пъти от наши и чужди специалисти (в Русия, Македония, Сърбия, Украйна, Испания, Полша, Германия и др.).

За рецензиране и оценка в конкурса ѝ за професор приемам само тези изследвания, които са написани след първата ѝ хабилитация (1996 г.). Тя обхваща комплекс от изследователски области като съпоставителни изследвания на руски и български синтаксис, пунктуация, история на руския книжовен език, методика на преподаването на руски език в извънезикова среда и др. Изследванията на доц. А. Градинарова са свързани в теоретичен и практически план с работата ѝ като изследовател и преподавател по руски език.

Доц. А. Градинарова проявява особен интерес към въпросите, свързани със съпоставителното изследване на синтаксиса на руски и български език. В работите ѝ са представени въпроси, свързани със спецификата на изразяване на целевите отношения (*О специфике выражения целевых отношений в русском и болгарском языках /уровень сложного предложения/; О специфике выражения отношений цели и назначения в русском и болгарском языках /уровень словосочетания/*), особеностите на обособените изречения

(О некоторых особенностях русских и болгарских обособленных определений), въпроси, свързани с безличните конструкции и изречения (Об использовании русской безличной конструкции для передачи ситуации издавания звука; Синтаксическая безличность в русском и болгарском языках: о причинах межъязыковых несоответствий; Безличные предложения: отражения национального менталитета? и др.), с използването на неопределено-личните конструкции (Об использовании неопределенно-личных конструкций в русском и болгарском языках и др.), със словореда на изреченията (Русский и болгарский порядок слов: различия мнимые и настоящие; Словорасположение в русском и болгарском языках: позиция обстоятельства образа действия и др.), с някои видове фраземи в двата езика (Фраземы-тематизаторы в болгарском языке на фоне русских функциональных соответствий и др.), с деепричастните конструкции (Деепричастный оборот в русском и болгарском языках /нормативные и ненормативные употребления/) и др. Разработките ѝ обхващат широк изследователски периметър, свързан с проблемите на синтаксиса в двата езика. Тя изгражда цялостна стратегия за принципите на синтактична съпоставка в руски и български език.

Сред трудовете на доц. А. Градинарова особено внимание заслужава самостоятелно написаната книга **„Фрагменты болгарско-русского сопоставительного синтаксиса“ (2010)**. В нея авторът модернизира методиката на контрастивния синтактичен анализ, като показва най-важните особености на българската и руската граматична система. В книгата са разгледани важни за славистиката въпроси, като например въпросът за причините на междуезиковите различия в състава и честотата на употреба на

безличните структури. В нея А. Градинарова обосновава наблюденията си, че тези различия са непосредствено свързани с типологичните особености на езика.

Доц. А. Градинарова аргументирано оспорва твърдението на някои изследователи на националния руски характер, че продуктивността на безличните модели в руския език е свързан с особеностите на националния характер. С фактологични данни от граматичната типология, както и от сравнително-исторически и социологически изследвания тя доказва, че непродуктивността на отделни безлични модели в българския език е свързана с характера на езика, с това, че структурните характеристики на българския език са съдържателен фактор при разпространението на тези конструкции. Присъединяваме се към извода на А. Градинарова, че безличните структури са значима част както в руския, така и в българския езиков инструментариум. Те се използват като икономично средство за изразяване на референциалния статус на участниците в ситуацията, за предаване на модални и оценъчни значения.

В книгата е разгледана и актуална за славистиката тема, свързана с рефлексивния имперсонал. Сполучливо са описани разликите в семантиката, деривационната база, условията и сферите на употреба на посочените руски и български модели, които си приличат в структурно отношение.

Новаторски са разгледани в съпоставителен план и целевите конструкции и авторът стига да извода, че сложното съставно изречение в българския език разполага с по-голям брой съюзни средства, които се използват за изразяване на целево значение, усложнено с елементи от друга семантика. Оригинално са описани и условията за употреба на руския безсъюзен целеви инфинитив.

В книгата са разработени и включени упражнения, целта на които е да помогне на обучаваните да затвърдят теоретичните знания и да си изработят навици за адекватен превод на двата езика.

Интерес представлява разработената от доц. А. Градинарова книга *„Генеративизм: Синтаксическите теории“* (2001). В нея са представени концептуалните основи на генеративните теории, като основно внимание се отделя на тези положения, идеи и понятия от сферата на генеративната граматика, които са получили широка известност и са оказали значително влияние върху развитието на съвременните лингвистични направления. Тази разработка с успех се използва при работа със студентите, тя ги запознава със съвременните лингвистични концепции.

Особено внимание заслужава монографията *„Синтаксическа система на българския език на фоне на руския“* (2015), написана в съавторство с проф. Е.Ю. Иванова. Това е първото многоаспектно съпоставително описание на синтактичните системи на български и руски език, което позволява да се открият контрастиращите моменти на системата. То е направено оригинално и актуално в контекста на съвременните лингвистични и методични разработки. В монографията описанието на синтактичната система на българския език се осъществява в няколко направления (структурно-семантично, комуникативно, комуникативно-функционално и др.), което създава обемна картина на българския синтаксис. Авторите убедено доказват, че много от специфичните черти на българския език изпъкват особено релефно на нивото на синтаксиса и морфосинтаксиса.

От доц. А. Градинарова е написана Глава 4 (*Българските синтаксическите конструкции на фоне на руските в комуникативно-функционалном плане*), в която са описани характерни за

българския език форми за отстраняване на семантичния субект, разглеждането на които в комуникативно-функционален план на фона на руски езиков материал е особено нужно и полезно. Описани са образуването, семантиката, контекстуалните условия за употреба на комуникативните функции на българските конструкции като пасив, субектен имперсонал, неопределено-личен модел и безличен модел с причастен предикатив. В работата А. Градинарова аргументирано доказва, че видовата характеристика на българския глагол не ограничава неговото използване в дадената форма. Доказано е също, че българската система на пасивните конструкции може да бъде представена като по-стабилна в сравнение с руската, тъй като в българския език страдателните причастия регулярно се образуват от глаголни основи както от свършен, така и от несвършен вид.

Доц. А. Градинарова доказва на конкретен езиков материал, че при неопределено-личните изречения сферите на функциониране на руския и българския неопределено-личен модел не съвпадат напълно. Авторката сполучливо е описала условията, при които на българските неопределено-лични изречения съответстват синтактични модели в руски език от друг тип.

Убедителен е изводът, че в двата езика действат едни и същи структурни и комуникативни механизми за образуване на безлични изречения с причастен предикатив. А. Градинарова обръща внимание на факта, че производството на този модел в руския език е свързан в по-голяма степен с граматични и лексико-граматични характеристики на произвеждащия глагол, в сравнение с българския и че тази безлична конструкция в руския език е свързана по-тясно със структурата на каноничния пасив. Показани са причините за

несъответствието между българските и руските изречения в стилистичен план.

Комуникативно-функционалният подход сполучливо е използван и при анализирането на описателните предикати, показани са комуникативните механизми и целите на трансформационните им изменения.

Особено внимание в работата е обърнато на фразеосхемите, които в българския език се използват като тематични маркери на изказването. Това е новаторски подход при изследването поради актуалността от автоматична обработка на текстовете и засиления интерес към Граматиката на конструкциите.

В раздел I от Глава 5 (*Порядок слов в болгарском предложении*) са разгледани линейно-синтактичните характеристики на българското изречение. Отчетен е неговият специфичния именен анализъм. А. Градинарова сполучливо сравнява българските и руските схеми за разполагане на прякото допълнение, подлога, сказуемото и характеризиращото обстоятелствено пояснение и дава лингвистично обяснение на съществуващите различия.

При съпоставката на българската и руската пунктуационна система е установено, че наличните разлики са свързани преди всичко с отстъпленията от синтактичния принцип на пунктуацията, които са залегнали в основата на много от българските правила. От съпоставката се очертава ясно, че руската система за употреба на препинателните знаци много по-тясно е свързана със строежа на изречението и морфологичния статус на неговите компоненти, отколкото българската. Доц. А. Градинарова стига до извода, че българската пунктуационна система е значително по-малко детайлизирана, въпреки че за основен неин принцип се признава синтактичният и че голям брой български правила са мотивирани

изключително от интонационния принцип, както и от стремежа да се избегне натрупването на пунктуационни знаци в текста.

Другата област, в която кандидатът прави ценни приноси, е методиката на обучението по руски език и превода. Представените учебници, учебни пособия (*Болгарская пунктуация в сопоставлении с русской* /в съавторство с Е. Иванова/; *Практикум по современной русской пунктуации для болгарских студентов-русистов* /в съавторство с Т. Алексиева/; *Русская пунктуация в сопоставлении с болгарской. Пунктуация простого предложения*), конкретните съпоставки в представените публикации (*Някои типични грешки, допускани от българските студенти русисти при построяване на руски конструкции със значение за цел*; *Особенности перевода на болгарский язык русских безличных предложений с глагольными предикатами звука*; *Типологические различия между языками и проблемы учебного перевода /на русском и болгарском языковом материале/*) и др. се използват активно както при обучението по руски език, така и за решаване на редица важни конкретни преводачески проблеми.

При обучението на студентите-русисти в България активно се използва и учебникът „История русского литературного языка (середина XVIII – конец XX века) /в съавторство с проф. П. Филкова/ както в СУ, така и в ПУ „Паисий Хилендарски“, във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, в ШУ „Епископ Конкентин Преславски“ и др. .

Публикациите на доц. А. Градинарова са известни както у нас, така и в чужбина и за това убедително говорят приложените цитирания на разработките.

Представените за рецензиране публикации на доц. д-р А. Градинарова се отличават с оригиналност, актуалност и новаторски

търсения. Те са свързани преди всичко с процеса на обучение по руски език в българските вузове.

Доцент д-р Алла Градинарова има значителен преподавателски стаж и опит. В СУ тя работи от 1984 год., чете основни лекционни курсове по Съвременен руски език (синтаксис, генеративни теории, семантичен синтаксис) на студентите-русисти от бакалавърската и магистерска степен, ръководи магистерски тези и участва в изследователски проекти и редакционни съвети.

Не бива да подминем с мълчание и многобройните ѝ участия с доклади в международни и междувузовски конференции, на които тя си е извоювала име на утвърден и талантлив изследовател и преподавател. Тя е била редактор на списание „Българская русистика“, на академичния интернет портал „Балканска русистика“, които популяризират дейността на катедрата, в която тя работи.

Трудовете на доц. Алла Градинарова се нареждат сред най-добрите, системно и вещно написани изследвания в българската русистика. Те я утвърждават като учен със свои интереси и приноси в теоретичната и приложната сфера на синтаксиса, старославянския език и обучението по руски език, като изследовател с широка лингвистична култура, солидни знания, компетентност и ерудиция. В изследванията си тя успешно използва новата методология и оригинални подходи за анализ на езиковия материал.

Всичко това ми дава достатъчно основания убедително да препоръчам доц. д-р Алла Анатолиевна Градинарова да бъде избрана на академичната длъжност професор по съвременен руски език в СУ „Св. Климент Охридски“.

07.07.2016 год.

Пловдив

Рецензент:

(проф. д-р Ст. Георгиева)